

КВАЛІМЕТРІЯ ПРИ ОЦІНЮВАННІ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

***Анотація.** Доведено можливість застосування методу кваліметрії в економіці для оцінки стану фінансового потенціалу підприємств. Запропоновано факторно-критеріальну модель оцінювання стану фінансового потенціалу підприємства, побудовану на основі одиничних, комплексних та інтегрального показників якості. Сприятиме реалізації проектів розвитку системи споживчої кооперації.*

Ключові слова. кваліметрія, фінансовий потенціал, модель, оцінювання

Pedchenko N. S.

QUALITYMETRY IN ASSESSING THE FINANCIAL POTENTIAL OF THE COMPANY

***Summary.** The possibility of applying the method of quality control in the economy for the assessment of the financial capacity of enterprises has been proved. A factorial and criteria model of evaluation of the financial capacity of the company, based on single, comprehensive and integrated quality indicators has been suggested. It will facilitate the implementation of development projects of consumer cooperatives.*

Keywords: Qualimetry, financial capacity, model, evaluation

1. Вступ

Під час формування ринкової економічної системи набувають особливої актуальності проблеми забезпеченості підприємства фінансовим потенціалом для поточного та довгострокового розвитку. У вирішенні такого завдання важливим є оцінювання можливостей підприємства та його взаємодія із навколишнім середовищем на основі оптимальної структури ресурсів, спроможностей, інновацій. Тому існує необхідність розглянути науково-методичні підходи до оцінювання стану фінансового потенціалу підприємства за допомогою кваліметрії.

Метою даної статті є обґрунтування факторно-критеріальної моделі оцінювання стану фінансового потенціалу підприємства, побудованої на основі одиничних, комплексних та інтегрального показників якості.

2. Аналіз основних літературних джерел

Важливим наразі залишається обґрунтування методики, яка б надавала можливість кількісно-якісної оцінки стану формування фінансового потенціалу підприємства. Вважаємо, що дану проблему можна вирішити за допомогою наукових принципів кваліметрії – науки про вимірювання якості об'єктів, яка вивчає та реалізує методи і засоби кількісної оцінки якості (заснована Азгальдовим Г. Г. [1]).

Методи кваліметрії вже довгий час досить вдало застосовуються у різних сферах наукових досліджень при проведенні кількісного вимірювання якісних характеристик. Відповідно до сучасних економічних словників, кваліметрія – це наука про методи кількісної оцінки якості продукції [10]. Такої ж думки притримується і В. В.Теленкевич

стверджуючи, що кваліметрія - це сукупність методів і засобів кількісної оцінки якості продукції для вирішення питань управлінської діяльності [11]. Проте якість в подальшому науковець розуміє як сукупність властивостей продукту або процесу, що визначає придатність задовольняти потреби відповідно до призначення [11]. Цим самим об'єктом кваліметрії є вже не лише продукція, але і процес. Тому в продовження, кваліметрія – це наукова дисципліна, в межах якої вивчається методологія і проблематика комплексного кількісного оцінювання якості будь-яких об'єктів [3], а не лише якості продукції. Таке кількісне оцінювання якості відбувається за допомогою шкали балів [13]. Найчастіше використовується кваліметрія, коли інтенсивність явища важко виміряти, але є на це потреба, та при дослідження впливу на об'єкт багатьох різноспрямованих факторів [13].

Крім географії та екології, за допомогою кваліметрії оцінюється якість освіти [4], рівень відповідальності [6] тощо. Ємельянов С.Л. здійснив спробу оцінити якість законодавчого забезпечення правового інституту тасмниць в Україні [5].

Пропонуємо використати наукові здобутки вчених і оцінити стан фінансового потенціалу підприємства за допомогою інструментів кваліметрії.

3. Теоретичний коментар

Кваліметрія передбачає структурування об'єкта вивчення (об'єкт у цілому - перший рівень спільності), поділ його на складові частини (другий рівень), які у свою чергу поділяються на частини (третій рівень) і т. д. При цьому виходить ієрархічна система, що оформляється схемою чи таблицею. Пропонується оцінка експертами або іншим

шляхом вимірювання кожної складової та встановлення її вагомості (важливості). Після чого, здійснюється поєднання цих оцінок в загальну оцінку об'єкта [1].

На основі класичних кваліметричних моделей запропонуємо факторно-критеріальну модель оцінювання стану фінансового потенціалу підприємств і організацій споживчої кооперації (на прикладі Полтавської ОСС). Розуміючи під фінансовим потенціалом підприємств і організацій споживчої кооперації комплексний феномен господарської

етапам життєвого циклу та на цій основі довгостроковий розвиток, маючи в розпорядженні достатні фінансові ресурси, використовуючи сприятливі спроможності та застосовуючи новачії. Тому доцільним, на нашу думку, буде використання таких основних критеріїв: критерій ефективності формування і використання фінансових ресурсів, критерій реалізації сприятливих спроможностей, критерій використання інновацій (рис. 1).

Виділення рівнів дослідження стану фінансового потенціалу підприємств і організацій спожив-

Рис. 1. Факторно-критеріальна модель оцінювання стану фінансового потенціалу підприємств і організацій споживчої кооперації

Джерело: складено автором на основі [1, 4, 5, 6]

практики, пропонуємо його визначення на основі поєднання ресурсного, інституціонального та результативного підходів. Тому фінансовий потенціал – це стійка властивість системи долати суперечності та забезпечувати гармонійну відповідність етапам життєвого циклу для довгострокового розвитку на основі сформованих, постійно збагачуваних та оптимізованих до потреб розвитку фінансових ресурсів, наявних умов реалізації спроможностей розвитку, які опосередковуються структурою внутрішніх і зовнішніх зв'язків та безперервних процесів інноваційного оновлення (поширення нових знань, евристичних підходів, нестандартних рішень тощо).

Відповідно, кваліметрія в даному випадку буде спрямована на визначення здатності фінансового потенціалу підприємств і організацій споживчої кооперації забезпечувати гармонійну відповідність

чої кооперації як системи «ресурси-спроможності-інновації» було здійснено на основі узагальнення наукових здобутків вчених [7, 8, 2, 9,12].

4. Емпіричні результати

Абсолютний показник стану фінансового потенціалу підприємства (P) визначається сумою факторів:

$$P = \sum_{i=1}^3 m_i F_i, \quad (1)$$

де $i=1...3$ —кількість факторів, m_i —вагомість i -го фактору (визначається експертним методом, $m_i=0...1$,

з умовою нормування $\sum_{i=1}^3 m_i = 1$); F_i — i -ий фактор,

що впливає на інтегральний стан та визначається станом окремих складових стану формування фінансового потенціалу та їх взаємоузгодженістю. У

свою чергу кожен з факторів F_i характеризується сумою критеріїв, які мають відповідні коефіцієнти проявлення K_i :

$$F_i = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n K_i \quad (2)$$

З урахуванням рис.1 і формул 1-2 маємо:

$$P = m_1 \left(\frac{K1+..K3}{3} \right) + m_2 \left(\frac{K4+..K6}{3} \right) + m_3 \left(\frac{K7+..K9}{3} \right) \quad (3)$$

Розробка факторно-критеріальної моделі оцінювання передбачає визначення експертами вагомості фактора шляхом ранжування. В якості експертів було обрано працівників підприємств і організацій споживчої кооперації (Полтавської ОСС). З методів експертних оцінок було використано метод рейтингу (метод оцінної класифікації) та метод бальних оцінок. Для оцінки показників (К) використаємо запропоновану авторами [4, 5, 6] шкалу:

- $0 < K \leq 0,25$ – недостатній рівень;
- $0,25 < K \leq 0,5$ – задовільний рівень;
- $0,5 < K \leq 0,75$ – достатній рівень;
- $0,75 < K \leq 1$ – високий рівень.

З методів соціологічних досліджень було обрано опитування. Основною методикою було визнано групове експертне оцінювання. Найважчим, з точки зору наукового обґрунтування, та найважливішим для отримання якісних результатів є формування вибірки через обґрунтованість вимог до неї і врахування особливостей її формування. Застосування поняття «вбірка» можливе у різних значеннях. У нашому випадку, вказаний термін використаний як процес відбору одиниць спостереження. Побудова вибірки зводилася до розв'язання основних завдань:

- визначення обсягу вибірки – кількість, що забезпечить одержання якісної інформації;

- обґрунтування типу вибірки – обґрунтована процедура відбору;

- оцінка якості вибірки – ймовірність і вірогідність перенесення результатів вибіркової на генеральну сукупність.

При цьому питанні якості вибірки, її компетентності стало ключовим, оскільки саме це визначає і тип вибірки, і її обсяг та є основою для одержання інформації, її аналізу, економічної інтерпретації.

Результатом якісної вибірки є репрезентативність (можливість відтворення властивостей генеральної сукупності), надійність (певна гарантія щодо правильності відображення дійсності) та валідність (обґрунтованість та підтвердження правильності вибору відповідно до мети) вибіркової сукупності стосовно об'єкта дослідження.

Оптимальним стало поєднання випадкового принципу відбору з цілеспрямованим у контексті забезпечення виконання основних умов:

- випадкова вибірка забезпечила високий рівень репрезентивності з ймовірностями, що наближаються до їх розподілу у генеральній сукупності. Це дозволить визначитись з працівниками, які підлягатимуть під опитування;

- цілеспрямований відбір забезпечив достатній рівень надійності та валідності з ймовірностями, що забезпечать стабільність та плідність у висновках щодо генеральної сукупності. Це дозволить визначитись з кількістю, що підлягатиме опитуванню. Основним інструментом реалізації цілеспрямованої вибірки став метод квотування (пропорційності), де застосовуються відомості про найважливіші пропорції генеральної сукупності.

Після обробки даних та зведення їх до єдиної системи обчислення, отримано такі ранжовані ряди вагомостей та значущості показників (таблиця 1).

Таблиця 1

Модель кваліметричного підходу до оцінювання стану фінансового потенціалу підприємств і організацій споживчої кооперації

Фактор	Ранжування факторів за їх вагомістю	Показники	Вагомість показника
Критерій ефективності формування і використання фінансових ресурсів (m_1)	0,4	Наявність фінансових ресурсів, їх достатність, позитивна динаміка до нарощення (K_1)	0,5
		Ефективне використання фінансових ресурсів, дотримання нормативів, позитивна динаміка до підвищення (K_2)	0,75
		Наявність резервів, можливість їх використання (K_3)	0,75
Критерій реалізації сприятливих спроможностей (m_2)	0,3	Наявність здатності, можливості та здібності приймати ефективні управлінські рішення (K_4)	0,75
		Ідентифікація факторів зовнішнього середовища та врахування його впливу (K_5)	0,75
		Відповідність етапам життєвого циклу та можливість реалізація прийнятого управлінського рішення (K_6)	0,75
Критерій використання інновацій (m_3)	0,3	Створення і використання новацій у вигляді нових знань, нетрадиційних підходів, нестандартних рішень (K_7)	0,5
		Наявність новацій в економічну культуру, спрямованих на забезпечення оптимальної взаємодії соціальної діяльності, кооперативної власності і зовнішнього ринкового середовища (K_8)	0,5
		Спрямованість новацій на збереження місії споживчої кооперації та дотримання основних функцій (K_9)	0,5
Інтегральний показник стану формування фінансового потенціалу підприємств і організацій споживчої кооперації			0,6417

Джерело: Розраховано автором

Результати розрахунків засвідчують, що стан формування фінансового потенціалу підприємств і організацій споживчої кооперації складає 64,17%, що свідчить про достатній рівень, проте все ж характеризується недосконалістю і потребує покращень.

5. Висновки

Логічним, на нашу думку, завершенням розкриття можливості застосування кваліметрії в оцінюванні фінансового потенціалу підприємства (на прикладі підприємств і організацій споживчої кооперації) є всебічне визначення якості фінансового потенціалу як феномену здатного забезпечити довгостроковий перспективний розвиток. Така всебічність пов'язана з визначенням якості фінансового потенціалу на основі кількісного вираження одиничних показників якості (розкривають лише одну властивість), комплексних показників якості (визначають декілька властивостей) та інтегрального показника якості фінансового потенціалу (відображає ефект як співвідношення загального корисного доходу від формування і використання фінансового потенціалу до загальних витрат на його утримання).

Представлена система показників дозволила провести всебічну оцінку стану формування фінансового потенціалу підприємств та визначити можливості його покращення. Доцільність такого оцінювання зумовлена тим, що в умовах обмеженості фінансових ресурсів знижується спроможність впливати на процеси соціального й економічного розвитку підприємств і організацій споживчої кооперації, що призводить до зниження ефективності використання ресурсів, спроможностей, новацій як резервів досягнення ефективності і перспективного довгострокового розвитку. Результати оцінювання не відображають сукупну величину фінансового потенціалу, однак дають змогу визначити його стан, зокрема, здатність бути використаним не для фінансового забезпечення поточних витрат, а на реалізацію проектів розвитку системи споживчої кооперації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азгальдов Г. Г. О кваліметрії / Г. Г. Азгальдов. – М.: Изд-во стандартів, 1973. – 172 с.
2. Бачевський Б. Є. Потенціал і розвиток підприємства : навч. посіб. / Б. Є. Бачевський, І. В. Заб-

лудська, О. О. Решетняк. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 400 с.

3. Википедія – свободная энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki>.

4. Сльникова Г. В. Моніторинг як ефективний засіб оцінювання загальної середньої освіти в навчальному закладі / Г. В. Сльникова, З. В. Рябова // Теорія та методика управління освітою. – 2008. – №1. – 9 – 13.

5. Смельянов С. Л. Методика та результати оцінки якості законодавчого забезпечення правового інституту таємниць в Україні / С.Л. Смельянов // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2011. – №7 (161), ч.1. – С. 57 – 62.

6. Зеленський Р. М. Факторно-критеріальна модель оцінювання рівня сформованості відповідальності / Р. М. Зеленський // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. – 2011. – №16. – С. 72 – 79.

7. Краснокутська Н. С. Потенціал торговельного підприємства : теорія та методологія дослідження : монографія / Н. С. Краснокутська. – Харків. : Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі, 2010. – 247 с.

8. Лігоненко Л. О. Змістовна характеристика та структуризація поняття «економіко-технологічний потенціал регіону» / Л. О. Лігоненко // Сталій розвиток економіки : всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2011. – № 5 (8). – С. 83 – 89.

9. Отенко І. П. Стратегічне управління потенціалом підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.06.01 / І. П. Отенко. – Луганськ, 2006. – 28 с.

10. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 479 с.

11. Теленкевич В. В. Кваліметрія: історія, можливості, методи [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.buk.irk.ru/library>.

12. Федонін О. С. Управління підприємствами : сучасні тенденції розвитку : монографія / [Н. П. Гончарова, О. С. Федонін, Г. О. Швиданенко та ін. ; за заг. ред. О. С. Федоніна]. – К. : КНЕУ, 2006. – 288 с.

13. Экологический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http:// http://dic.academic.ru/dic.nsf/ecolog](http://dic.academic.ru/dic.nsf/ecolog).